

انتشارات مشاوران آموزش

ناشر تخصصی عمومی و علوم انسانی

پایه دوازدهم

نظام جدید

جغرافیا

درسنامه جامع و کامل
مشاوره درسی
جداول مقایسه‌ای
نقشه مفهومی
تبدیل تصویر به تست
۳۰۰ تست
پاسخ‌های تشریحی

مؤلفین:

محسن یوسفی
خدیجه قاری
امیر فخرآبادی
ارغوان محرمی

جغرافیا سال دوازدهم

فصل اول

جغرافیای سکونتگاه‌ها

درس ۱: شهرها و روستاها

درس ۲: مدیریت شهر و روستا

سیاره زمین سکونتگاه بیش از ۷ و نیم میلیارد نفر جمعیت انسانی است. خشکی‌ها تنها یک سوم سطح زمین را تشکیل می‌دهند. بیشتر این جمعیت انبوه در نواحی خاصی از خشکی‌های کره زمین، یعنی روستاها و شهرها، متمرکز شده‌اند. بر اساس آمار سازمان ملل، در نیمه اول سال ۲۰۱۸ میلادی، ۴/۲ میلیارد نفر از مردم جهان در شهرها و ۴/۳ میلیارد نفر از مردم جهان در روستاها مستقر بوده‌اند. مدیریت شهرها و روستاها و برنامه‌ریزی برای سکونتگاه‌هایی که از هر جنبه برای زندگی انسان مناسب باشند، از مهم‌ترین مسائل قرن بیست و یکم است.

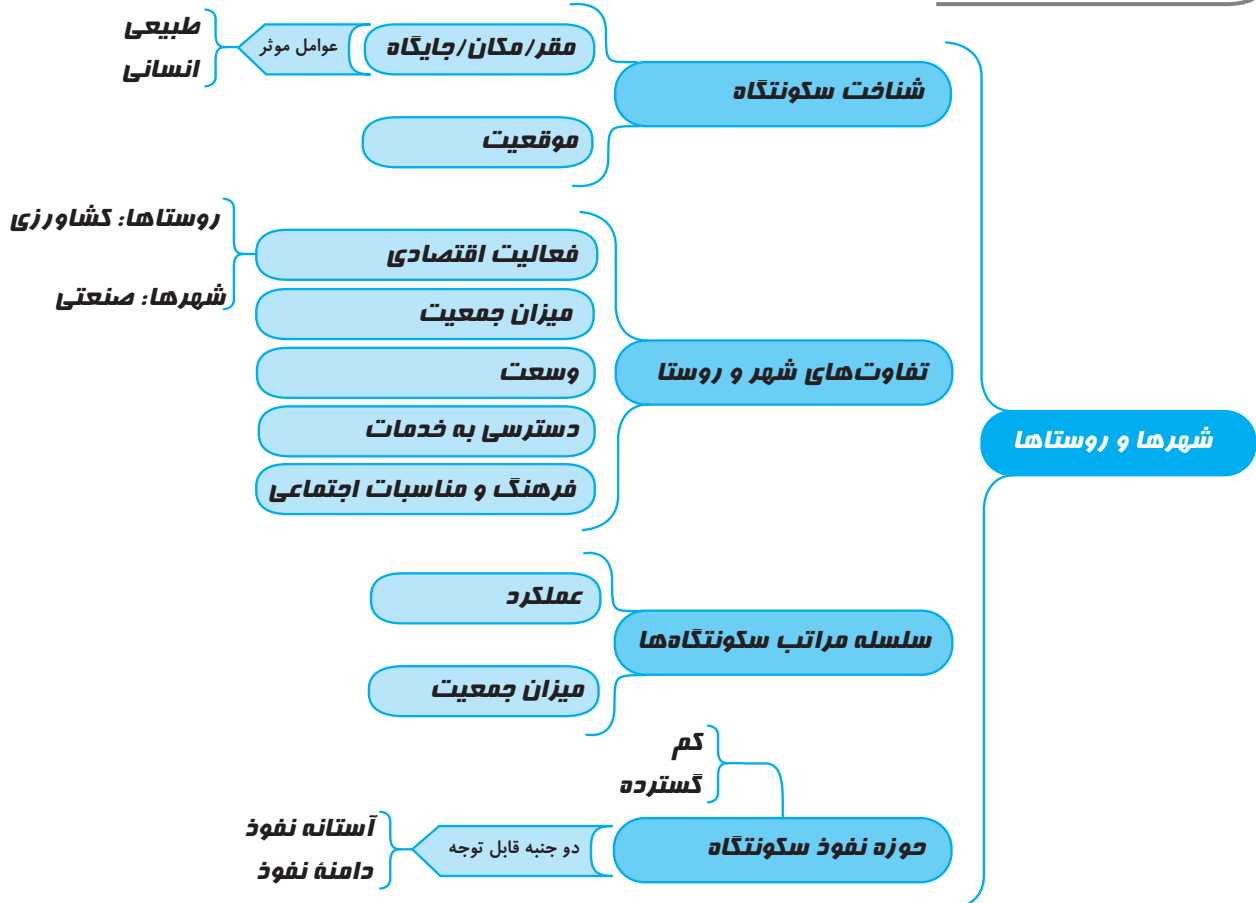
مشاوره درسی:

دانش آموز عزیز

- ❖ شروع فصل اول با موضوع مقر و موقعیت جغرافیایی آغاز می‌شود و بهتر است نقشه، شکل و تصاویر مربوطه را همراه با متن مطالعه کنید.
 - ❖ موضوع تفاوت شهر و روستاها و سلسله مراتب شهری را حتما با تصاویر، جدول‌ها و شکل‌هایی که برایتان آماده کرده‌ایم بخوانید.
 - ❖ موضوع حوزه نفوذ سکونتگاه با توجه به شکلی که در مورد آن آمده موجب تعمیق یادگیری می‌شود.
 - ❖ در موضوع «جهانی به سوی شهری شدن» حتما همراه با خواندن متن کتاب به نمودارها، نقشه‌ها و جدول‌های کتاب توجه ویژه‌ای کنید.
 - ❖ در موضوع افزایش شهرهای چند میلیونی می‌توانید فهرست انواع شهرها را همراه با خلاصه‌ای از تعریف آن‌ها را بنویسید تا مطالب درس در ذهن شما دسته‌بندی شود.
 - ❖ در موضوع سکونتگاه‌های روستایی می‌توانید از نقشه مفهومی که در اول درس برایتان تهیه شده است و خلاصه مطالب را برایتان نوشته‌ایم بخوانید. در این قسمت حتما نمودارها، شکل‌ها و جدول‌های درسنامه را مطالعه کنید.
 - ❖ آمایش سرزمین و شهرپایدار را همراه با شکل‌های مربوطه مطالعه کنید.
 - ❖ مشکلات شهری، میلان شهری و شهرهوشمند را حتما همراه با تصاویر کتاب مطالعه کنید.
 - ❖ کاربری زمین را با نقشه‌ای که در درس آمده مطالعه کنید. موضوع سرانه را با حل مسئله‌های مربوطه همراه کنید. برایتان چندین مساله برای توضیح بیشتر آورده‌ایم.
 - ❖ در موضوع مدیریت روستاها نقشه مفهومی تهیه کنید و خلاصه مطالب را در مقابل نقشه مفهومی تهیه شده بنویسید.
 - ❖ سیستم اطلاعات جغرافیایی را یک دور بخوانید و به شکل‌های آن توجه کنید.
- و در نهایت بعد از خواندن هر درس ابتدا تست‌های مروری را تمرین کنید و سپس تست‌های شبیه‌ساز کنکور را مطالعه و بررسی نمایید، تست‌ها کنکوری که برایتان آماده کرده‌ایم فراموش نشود.
- ما شما را در این مهم یاری کرده‌ایم.

شهرها و روستاها

نقشه مفهومی

مقر و موقعیت

سر آغاز مطالعه و شناخت یک سکونت‌گاه روستایی و شهری مقر (یا جایگاه و مکان) و موقعیت آن است.

مقر

تعریف اول	مکان اصلی و دقیق یک سکونت‌گاه و محل استقرار آن بر روی زمین.
تعریف دوم	مقر هر روستا یا شهر همچنین هسته اولیه آن را شامل می‌شود.

هسته اولیه

مکانی است که مردم برحسب نیاز آن را برای زندگی انتخاب نموده و به اشغال درآورده‌اند و بعدها روستا یا شهر از آن محل گسترش یافته است.

عوامل موثر در انتخاب مکان برای استقرار و سکونت جمعیت به دو دسته عوامل طبیعی و انسانی تقسیم می‌شود:

عوامل طبیعی	<p>در انتخاب مکان برای استقرار و سکونت جمعیت، عوامل طبیعی بیشترین نقش را داشته‌اند. نخستین روستاها و شهرهای پرجمعیت و همچنین تمدن‌های اولیه در کنار رودهای دجله و فرات، نیل، کارون، سند و... پدید آمدند.</p> <p style="text-align: center; background-color: #e0e0e0;">اما عوامل طبیعی موثر در این سکونت‌گزینی چه مواردی است؟</p> <p>عواملی چون آب فراوان، آب و هوای ملایم، خاک حاصلخیز جلگه‌ها نقش مهمی داشته است.</p>
عوامل انسانی	<p>عوامل دیگری چون عوامل سیاسی و تصمیمات حکومتی، دسترسی به راه‌های تجاری، عوامل دفاعی و نظامی و نظایر آن می‌توانند در پدید آمدن یک سکونت‌گاه در مکان خاص نقش داشته باشند.</p>

مثال

هسته اولیه شهر رشت

وجود بازار و تجارت محصولات کشاورزی و ابریشم با نواحی پیرامون

هسته اولیه روستای هولوکو در مجارستان

پیرامون دیوارهای قلعه شکل گرفته است. این قلعه اواسط قرن ۱۳ میلادی پس از گسترش امپراطوری مغول‌ها به منظور دفاع از حمله‌های احتمالی ساخته شد و در دو قرن بعد به منطقه مسکونی تبدیل شد.

موقعیت

موقعیت یک شهر یا روستا وضعیت آن سکونت‌گاه نسبت به پدیده‌های پیرامون خود در سطح ناحیه است. این پدیده‌ها خود به دو دسته تقسیم می‌شود:

۱. عوامل طبیعی مانند کوه‌ها، جنگل، دریاچه و...
۲. عوامل انسانی مانند راه‌های ارتباطی، نزدیکی به سازه‌های انسان‌ساز و...

این عوامل اثرات مثبت و منفی دارند.

مثال

الف) مثال اثر مثبت:
 برای مثال دسترسی یک شهر به دریا یا شبکه ارتباطی خط آهن در یک منطقه موقعیت مناسبی برای رونق تجارت و مشاغل یا نزدیک بودن شهر به روستاهای پرجمعیت مجاور یا منابع معدنی در جذب نیروی کار و توسعه صنایع.

ب) مثال اثرات منفی:
 مجاورت یک سکونت‌گاه با کوه آتشفشان یا گسل‌های فعال می‌تواند حیات آن سکونت‌گاه را به خطر بیندازد. رویدادهای سیاسی یا تغییرات آب و هوایی می‌تواند موجب از دست دادن موقعیت و اعتبار یک شهر یا انتقال آن به مکان دیگر شود.

مفاهیم موقعیت و مقر مکمل یکدیگرند.

تفاوت مقر و موقعیت

مقر، مکانی است که سکونت‌گاه در آنجا بنا شده و بیشتر با عوامل محلی سروکار دارد اما موقعیت، شرایط و ارتباط سکونت‌گاه را با عوامل در سطح وسیع‌تر مانند یک ناحیه نشان می‌دهد.

مشاوره درسی:
موقعیت جغرافیایی چیست؟

محل قرار گرفتن هر پدیده در سطح کره زمین نسبت به پدیده‌های پیرامون خود و همچنین جایگاه آن در سطح ناحیه، موقعیت جغرافیایی آن پدیده است.

موقعیت جغرافیایی خود به دو دسته قابل تقسیم است:

الف) ریاضی یا مطلق (عددی) (ب) موقعیت نسبی ریاضی یا مطلق چیست؟

محل دقیق هر پدیده یا مکان، با توجه به طول و عرض جغرافیایی، موقعیت مطلق یا ریاضی آن محل است (بیان موقعیت با عدد دقیق)

مثال: موقعیت ریاضی یا مطلق کشور ایران:

ایران در عرض جغرافیایی ۲۵ تا ۳۹ درجه جنوب منطقه معتدله نیمکره شمالی قرار گرفته و همچنین در ۴۴ تا ۶۳ درجه طول شرقی واقع شده است.

موقعیت نسبی چیست؟

محل قرارگیری هر مکان، نسبت به پدیده‌های طبیعی یا انسانی پیرامون خود، موقعیت نسبی آن مکان است.

شهر اهواز در کنار رودخانه کارون و در محل تقاطع راه‌های آبی، جاده‌ای و راه آهن قرار گرفته و موقعیت چهارراهی دارد.

اهواز بخاطر موقعیت خاص خود حوزه نفوذ گسترده‌ای دارد به طوری که از غرب به عراق و شرق با استان فارس، از جنوب با بندر جنوبی و از شمال با مرکز ایران ارتباط دارد.

شکل ۱

تفاوت‌های شهر و روستا
۱) فعالیت اقتصادی:

- شغل روستاییان: کشاورزی، دامداری، صید و شکار ...
- شغل شهری‌ها: صنعتی و خدماتی

۲) میزان جمعیت:

- متداول‌ترین ملاک تشخیص شهر و روستا ملاک جمعیتی است.
- در برخی کشورهای اروپایی سکونت‌گاه‌هایی با بیشتر از ۲۰۰۰ نفر شهر محسوب می‌شود.
- در برخی کشورهای پر جمعیت آسیا مانند چین و هند روستاهایی با بیش از سی هزار نفر جمعیت وجود دارند.

۳) وسعت و فضای سکونت و فعالیت:

الف: روستاهای باز و چشم انداز طبیعی گسترده و بیشتر

ب: شهرها فشرده، متنوع و محدود

۴) دسترسی به خدمات و تسهیلات:

- در شهرها بیشتر و در روستاها محدودتر و کمتر

۵) فرهنگ و مناسبات اجتماعی:

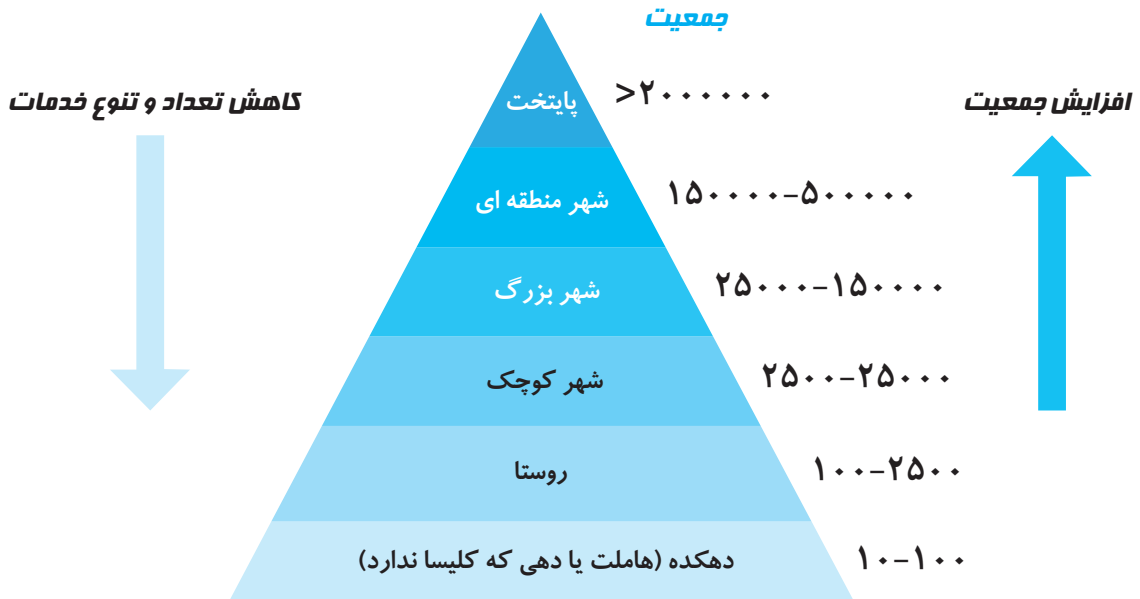
- در روستا همکاری، شناخت، همیاری و وابستگی بیشتر در شهرها کمتر.
- در شهرها نوگرایی و تغییرات اجتماعی سریع‌تر است.

سلسله مراتب سکونت‌گاه‌ها

سکونت‌گاه‌های روستایی و شهری را نیز می‌توان رتبه‌بندی کرد. سکونت‌گاه‌ها از نظر تعداد جمعیت متفاوت‌اند و طیف وسیعی از یک ده کوچک با کمتر از ۱۰۰ نفر جمعیت تا شهرهای بالای ۱۰ میلیون نفر را دربرمی‌گیرند.

- سلسله مراتب سکونت‌گاه‌ها یعنی رتبه‌بندی آنها برحسب اهمیت.
- برای این منظور سکونت‌گاه‌ها را براساس میزان جمعیت و عملکرد (خدماتی که ارائه می‌کنند) طبقه‌بندی می‌کنند.
- سکونت‌گاه‌های کوچک خدمات محدود و سکونت‌گاه‌های بزرگ خدمات گسترده‌تر ارائه می‌کنند.

شکل زیر یک نمونه رتبه‌بندی سکونت‌گاه‌های اروپا را نشان می‌دهد. در ستون پایین سکونت‌گاه‌هایی با کمترین جمعیت قرار که خدمات کمتری ارائه می‌دهند. با حرکت به سوی بالای هرم، جمعیت سکونت‌گاه‌ها بیشتر می‌شود و خدمات نیز بیشتر و متنوع‌تر است.

شکل ۲. یک نمونه رتبه‌بندی یا سلسله مراتب سکونتگاه‌ها در اروپا

- معیار و تعریف شهر کوچک و بزرگ و میزان جمعیت آن در کشورهای مختلف فرق می‌کند.

حوزه نفوذ سکونت‌گاه

- به محدوده جغرافیایی که از یک سکونت‌گاه کالا و انواع خدمات دریافت می‌کند و بین آن محدوده و سکونت‌گاه جریان کالا، خدمات و رفت و آمد افراد وجود دارد حوزه نفوذ آن سکونت‌گاه می‌گویند.
- برخی از سکونت‌گاه‌ها حوزه نفوذ کم و وسعتی دارن و برخی گسترده.

دو جنبه مهم در بررسی حوزه نفوذ عملکرد سکونت‌گاه کدام است؟

الف) آستانه نفوذ یعنی حداقل جمعیتی که تقاضای کالا، خدمات یا عملکردی از سکونت‌گاه دارند.
ب) دامنه نفوذ یعنی بیش‌ترین مسافتی که مردم منطقه برای دریافت خدمات از آن سکونت‌گاه طی می‌کنند.

به سوی جهانی در حال شهری شدن

- یکی از مهم‌ترین تغییرات فضای جغرافیایی در قرن بیستم و بیست و یکم افزایش شهر و شهرنشینی در جهان است.

منظور از شهر نشینی چیست؟ نسبت جمعیت شهرها به روستاهاست.

- در سال ۱۹۵۰ میلادی تنها ۳۰ درصد جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کردند.
- در نیمه سال ۲۰۱۸ میلادی ۵۵ درصد جمعیت جهان ساکن شهرها بوده‌اند و تا ۲۰۵۰ به حدود ۷۰ درصد می‌رسد.
- سرعت افزایش شهرنشینی در آسیا و آفریقا بیشتر از سایر نواحی جهان است و همچنان ادامه دارد.
- نرخ رشد سالیانه شهرنشینی در سایر نواحی جهان ۰/۴ درصد است در آسیا و آفریقا این رشد ۱/۵ درصد در سال است.
- کشورهایمانند ژاپن با ۹۳ درصد، آرژانتین با ۹۲ درصد و هلند با ۹۰ درصد بیش‌ترین سطح شهرنشینی را در جهان دارند.
- میزان شهرنشینی در برخی کشورها کمتر از ۲۰ درصد است مانند سودان، اوگاندا، مالاوی در آفریقا و نپال و سریلانکا در آسیا

افزایش شهرهای میلیونی

- یکی از مهم‌ترین پدیده‌های مربوط به تغییرات الگوی شهرنشینی در جهان افزایش شهرهای میلیونی است.

مثال

در سال ۱۹۵۰ میلادی دو شهر لندن و نیویورک جمعیتی بیشتر از ۸ میلیون نفر داشتند: در سال ۱۹۹۰، ده شهر با بیش از ۱۰ میلیون نفر در جهان وجود داشت که امروزه تعداد این شهرها به ۲۸ شهر رسیده است.

- تغییر دیگر، تغییر الگوی مکانی شهرهای با بیش از ۵ و ۱۰ میلیون نفر در جهان است قبلاً تنها در نیمکره شمالی در آمریکا، ژاپن و اروپا وجود داشت امروز در آمریکای لاتین و آفریقا هم شاهد این پدیده‌ایم.

مادرشهر

- بزرگ‌ترین و مهم‌ترین شهر یک ناحیه، استان یا یک کشور مادرشهر است.
- کلان شهر ترجمه و معادل واژه بوده و به شهرهای بالای ۱۰ میلیون نفر مگاسیتی (megacity) اطلاق می‌شود.

نام دیگر مادرشهر متروپل و کلان شهر است.

- مادرشهر ممکن است پایتخت یا شهر اصلی یک ناحیه باشد که به عنوان مرکز حکومتی، مذهبی، تجاری و... در حال فعالیت است و از این جنبه‌ها بر سایر سکونت‌گاه‌ها برتری دارد.
- در کشور ایران بر طبق مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی به مادر شهرهایی که بالای ۱ میلیون نفر جمعیت داشته باشند مانند تهران، مشهد، اصفهان، کرج، قم و... کلان شهر گفته می‌شود.

گسترش حومه نشینی

- به بخش‌های پیرامونی یک شهر حومه می‌گویند.
- حومه‌ها انواع مختلف دارند: حومه‌های خوابگاهی، حومه‌های صنعتی، حومه‌های فقیرنشین و مرفه نشین و...

جهان شهر چیست؟

- برخی از این شهرها به دلیل مشارکت زیاد در اقتصاد و تجارت جهانی حوزه نفوذ وسیعی در سطح جهان دارند که به جهان شهر مشهوراند.

مگالاپلیس (ابر شهری)

تعریف اول	برخی از بخش‌های جهان در نتیجه گسترش فوق‌العاده زیاد دو یا چند مادر شهر در امتداد مسیرهای ارتباطی و حمل و نقل، زنجیره‌ای از مادر شهرها یا کلان شهرها پدید آمده‌اند که به آنها مگالاپلیس گفته می‌شود.
تعریف دوم	وقتی حومه‌ها و شهرک‌های اقماری یک مادر شهر به حومه‌ها و شهرک‌های مادر شهر دیگر پیوند می‌خورد مگالاپلیس به وجود می‌آید.

برخی مگالاپلیس را منطقه ابر شهری نامیده‌اند.

مهم‌ترین ویژگی‌های مگالاپلیس‌ها عبارت‌اند از: تمرکز و انبوهی جمعیت شهری، تمرکز مؤسسات مالی و پولی، تمرکز صنایع دانش بنیان و فراوانی آمد و شد بین شهرها با انواع وسایل حمل و نقل زمینی و هوایی

مگالاپلیس‌ها در امتداد راه‌های ارتباطی شکل خطی و کریدوری و برخی نیز شکل خوشه‌ای و کهکشانی پیدا کرده‌اند.
مثال

مگالاپلیس شمال شرق ایالت متحده آمریکا (از بستن تا واشنگتن) و مگالاپلیس ژاپن (توکیو - یوکوهاما) نمونه‌هایی از اولین مگالاپلیس‌های جهان هستند.

مهاجرت

- در سده نوزدهم و نیمه اول قرن بیستم در کشورهای توسعه‌یافته صنعتی اروپا و آمریکای شمالی به دنبال توسعه صنایع کارخانه‌ای مهاجرت از روستاها به شهرها رخ داد.
- در آلمان روستاییان برای دریافت دستمزد بیشتر به طور نیمه وقت در شهرها کار می‌کردند و بخشی از وقت خود را به کار در مزارع اختصاص می‌دادند که به زارعان نیمه وقت مشهور شده بودند.

تغییرات کالبدی و عملکردی در روستاها

با بروز تحولات صنعتی و ورود کشورها به عصر نوسازی (مدرنیزاسیون)، نفوذ شهرها و «شهرگرایی» در روستاها افزایش یافت.

شهرگرایی چیست؟

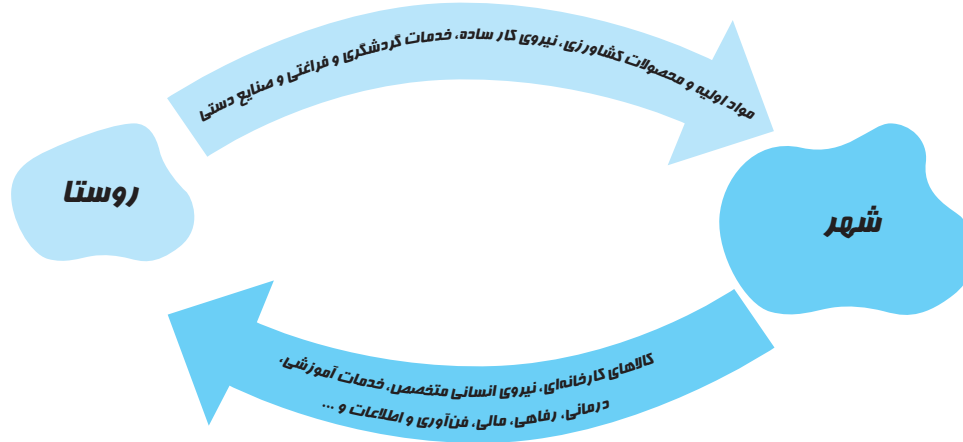
روندی اقتصادی و اجتماعی است که طی آن شیوه‌های زندگی، رفتار و عملکردها، ارزش‌ها و مظاهر شهری در روستاها و بین روستانشینان رواج می‌یابد.

روابط شهر و روستا
چرا جغرافیدان‌ها و سایراندیشمندان نظریه‌های مختلفی از روابط متقابل شهر و روستا دارند؟

چون این روابط را می‌توان از جنبه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی مطالعه کرد.

در بیشتر نظریه‌ها به نابرابری میان شهر و روستا تأکید شده است.

- بر طبق این نظریه‌ها، شهر محل انباشت سرمایه، تولید کالاهای کارخانه‌ها و تمرکز اقتصادی است و مبادله‌های نابرابر بین شهر و روستا جریان دارد.
- سیکل یا چرخه رابطه شهر و روستا را شاید بتوان در نمودار زیر نشان داد:

شکل ۳

تغییرات جمعیت شهری و روستایی در ایران

به طور کلی افزایش جمعیت شهری از سه طریق صورت گرفته است:

۱. افزایش طبیعی جمعیت شهرها یعنی رشد موالید (تولدها) نسبت به مرگ و میر
۲. مهاجرت روستاییان به شهرها
۳. افزایش جمعیت برخی روستاها و تبدیل شدن آنها به نقاط شهری یا ادغام روستاها در بافت شهری

در ایران روستاهایی که جمعیت آنها به ۱۰ هزار نفر برسد با موافقت وزارت کشور به شهر تبدیل و در آن شهرداری تاسیس می‌شود.

یکی از عوامل مهم افزایش جمعیت شهری در ایران مهاجرت از روستا به شهر بوده است.

دوره شهرنشینی کند

- تا سال ۱۳۳۵ مهاجرت از روستاها به شهرها به کندی صورت می‌گرفت و محصولات کشاورزی بخش عمده تولیدات داخلی را تشکیل می‌داد.
- این دوره به دوره شهرنشینی کند معروف است.

اصلاحات ارضی

- اصلاحات ارضی یعنی تغییر قوانین مالکیت زمین و توزیع مجدد آن به نفع کشاورزان

از سال ۱۳۴۱ چند مرحله اصلاحات ارضی در روستاها انجام گرفت.

- در ایران اصلاحات ارضی در سه مرحله انجام گرفت.

دلایل شکست اصلاحات ارضی در ایران

الف) تقسیم نادرست زمین ب) عدم حمایت دولت از کشاورزان ج) توجه به صنایع مونتاژ و واردات کالا از کشورهای خارجی

نتیجه اصلاحات ارضی در ایران

ضعف و انهدام کشاورزی و در نتیجه مهاجرت روستاییان به شهرها شدت گرفت.

از دیگر موضوعاتی که در زمینه شهرنشینی در ایران رخ داد تبدیل تهران به مادر شهر ملی بود.

اصلاحات ارضی پس از انقلاب

- در این دوره تعداد زیادی روستاهای پرجمعیت به شهر تبدیل یا در بافت شهرهای همجوار ادغام شدند و برخی از آبادی‌ها نیز خالی از سکنه شدند.
- در این دوره علاوه بر تهران ۷ شهر با بیش از یک میلیون نفر به کلان شهر تبدیل شدند.
- رشد شهرهای بزرگ و کوچک و شهرک‌های اقماری در اطراف تهران آن را به یک منطقه کلان شهری بزرگ تبدیل کرد.
- پس از تهران دومین کلان شهر ایران شهر مشهد است.

سوال های کنکور و تکمیلی

سوالات مروری

۱. در «جغرافیای سکونتگاه‌ها» با چه مسائلی آشنا می‌شویم؟
 - ۱ عوامل انسانی و محیطی
 - ۲ عوامل محیطی در ارتباط با جغرافیا
 - ۳ ویژگی‌ها و الگوهای پراکندگی شهر و روستا
 - ۴ عوامل انسانی در ارتباط با جغرافیا
۲. سیاره زمین سکونتگاه نافر جمعیت انسانی است و خشکی‌ها تنها از سطح زمین را تشکیل می‌دهند.
 - ۱ کمتر از ۷ و نیم میلیارد - دو سوم
 - ۲ بیش از ۷ و نیم میلیارد - یک سوم
 - ۳ بیش از ۷ و نیم میلیون - دو چهارم
 - ۴ کمتر از ۷ و نیم میلیون - دو پنجم
۳. بر طبق آمار سازمان ملل، در نیمه سال ۲۰۱۸ میلادی ۴/۲ میلیارد نفر از مردم جهان در و ۳/۴ میلیارد نفر از مردم جهان در مستقر بوده‌اند.
 - ۱ شهرها - روستاها
 - ۲ روستاها - شهرها
 - ۳ دهستان‌ها - شهرها
 - ۴ شهرها - دهستان‌ها
۴. مدیریت شهرها و روستاها و برنامه‌ریزی برای سکونتگاه‌هایی که از هر جنبه برای زندگی انسان‌ها مناسب باشند از مهم‌ترین مسائل قرن است.
 - ۱ قرن ۱۹
 - ۲ قرن ۱۸
 - ۳ قرن ۲۰
 - ۴ قرن ۲۱
۵. مکان اصلی و دقیق یک سکونتگاه و محل استقرار آن بر روی زمین است و هسته اولیه هر شهر یا روستا نام دارد.
 - ۱ موقعیت ریاضی - موقعیت ۲ موقعیت نسبی - مقر
 - ۲ موقعیت نسبی - مقر
 - ۳ مقر - موقعیت ۴ موقعیت - مقر
۶. کدام یک از گزینه‌های زیر با دیگر گزینه هم‌خوانی ندارد؟
 - ۱ جایگاه
 - ۲ مکان
 - ۳ مقر
 - ۴ موقعیت
۷. سرآغاز، نقطه مطالعه و شناخت سکونتگاه (شهر و روستا) چیست؟ در انتخاب مکان برای استقرار و سکونت جمعیت، بیشتر نقش را داشته‌اند.
 - ۱ موقعیت ریاضی و مقر - عوامل انسانی
 - ۲ مقر و موقعیت نسبی - عناصر طبیعی
 - ۳ مقر - عناصر انسانی
 - ۴ مقر و موقعیت - عوامل طبیعی
۸. در سکونت‌گزینی انسان‌ها نقش مهم دارند.
 - ۱ عوامل انسانی چون عوامل سیاسی و تصمیمات حکومتی، دوری از راه‌های غیرتجاری و سخت‌بودن حمله
 - ۲ عناصر انسانی چون عوامل سیاسی و تصمیمات حکومتی، دسترسی به راه‌های تجاری، عوامل دفاعی و نظامی و نظایر آن
 - ۳ اجزا و عناصر انسانی چون عوامل سیاسی و تصمیمات حکومتی، دسترسی به راه‌های تجاری، عوامل دفاعی و نظامی و خاک حاصلخیز جلگه‌ها
 - ۴ اجزا و عناصر چون آب فراوان، آب و هوای ملایم، خاک حاصلخیز جلگه‌ها
۹. از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری هسته اولیه روستاها و شهرها در ایران می‌توان به کدام موارد اشاره کرد؟
 - ۱ دسترسی به منابع، کار، آب و بازارهای محلی
 - ۲ دسترسی به آب، خاک، قلعه‌های دفاعی و قرار گرفتن در تقاطع راه‌ها
 - ۳ دسترسی به آب، قلعه‌های دفاعی، بازارهای محلی و قرار گرفتن در تقاطع راه‌ها
 - ۴ وجود معبدگاه و دسترسی به منابع و بازار محلی
۱۰. وضعیت سکونتگاه (شهر و روستا) نسبت به پدیده‌های پیرامون خود در سطح ناحیه چیست و کدام عامل در ادامه حیات یا گسترش یک سکونتگاه و یا حتی نابودی و زوال آن نقش مهمی ایفا می‌کند؟
 - ۱ موقعیت ریاضی - موقعیت نسبی
 - ۲ موقعیت نسبی - موقعیت ریاضی
 - ۳ مقر - موقعیت
 - ۴ موقعیت - مقر
۱۱. مکانی که سکونتگاه در آنجا بنا شده و بیشتر با عوامل سروکار دارد.
 - ۱ موقعیت - ناحیه‌ای
 - ۲ موقعیت - محلی
 - ۳ مقر - محلی
 - ۴ مقر - ناحیه‌ای

۱۲. شرایط و ارتباط سکونتگاه را با عوامل..... می نامند که در سطح نشان می دهد.
- ۱) موقعیت - ناحیه ای ۲) موقعیت - محلی ۳) مقر - محلی ۴) مقر - ناحیه ای
۱۳. مهم ترین ملاک تشخیص بین شهر و روستا چیست ؟
- ۱) فرهنگی ۲) ملاک اقتصادی ۳) رفاهی ۴) اجتماعی
۱۴. کدام گزینه به مهم ترین ملاک تشخیص شهر و روستا نزدیک تر است و متداول ترین ملاک تشخیص شهر و روستا چیست ؟
- ۱) اشتغال - جمعیت ۲) عقاید و ایدئولوژی - جمعیت ۳) انجمن های مردم نهاد - اقتصاد ۴) روابط خویشاوندی - اقتصاد
۱۵. در برخی کشورهای اروپایی سکونتگاه های شهر محسوب می شوند و در برخی کشورهای آسیا مثل چین روستاها با جمعیت وجود دارند.
- ۱) بیشتر از ۲۰۰۰ نفر - بیش از ۳۰۰۰۰ نفر ۲) کمتر از ۲۰۰۰ نفر - بیش از ۳۰۰۰۰ نفر
۳) بیش از ۳۰۰۰۰ نفر - کمتر از ۲۰۰۰ نفر ۴) کمتر از ۳۰۰۰۰ نفر - کمتر از ۲۰۰۰ نفر
۱۶. در روستاها فضاهای باز و چشم اندازهای طبیعی است در شهرها خانه ها و مغازه ها و فضاهای صنعتی به هم
۱) بیشتر و گسترده تر - فشرده ترند ۲) فشرده تر - گسترده ترند
۳) باز تر - گسترده ترند ۴) محدود و فشرده - محدودند
۱۷. سلسله مراتب سکونتگاه ها یعنی رتبه بندی آنها بر حسب انجام می شود که از دید سلسله مراتب روستاها را بر اساس طبقه بندی می کنند.
- ۱) اهمیت - جمعیت و عملکرد ۲) جایگاه - میزان خدمات ۳) موقعیت - میزان اهمیت ۴) مقر - جمعیت و عملکرد.
۱۸. باید توجه کرد که معیارهای رتبه بندی با توجه به از جایی به جای دیگر متفاوت است.
- ۱) اهداف و نوع مطالعات محققان ۲) اهمیت
۳) میزان خدمات ۴) عملکرد و جمعیت
۱۹. به محدوده جغرافیایی که از یک سکونتگاه کالا و انواع خدمات دریافت می کند و بین آن محدوده و سکونتگاه جریان کالا، خدمات و رفت و آمد افراد وجود دارد آن سکونتگاه می گویند که در زمینه بررسی آن در یک سکونتگاه به دو جنبه توجه می شود:
- ۱) حوزه نفوذ - دامنه و آستانه نفوذ ۲) میزان خدمات - دامنه و سقف نفوذ
۳) جمعیت و عملکرد - دامنه و سقف نفوذ ۴) میزان خدماتی که ارائه می دهد - دامنه و آستانه نفوذ
۲۰. شهر تهران در برخی عملکردها مانند تولید و عرضه خودرو، لوازم خانگی، خدمات پیشرفته پزشکی و مراکز دانشگاهی حوزه نفوذی در سطح ایران دارد.
- ۱) کشور ۲) منطقه ۳) ناحیه ۴) حوزه
۲۱. حداقل جمعیتی که تقاضای کالا، خدمات یا عملکردی از سکونتگاه دارند اشاره به کدام گزینه دارد و بیش ترین مسافت طی شده جهت تهیه و دریافت خدمات اشاره به کدام گزینه دارد ؟
- ۱) دامنه نفوذ - آستانه نفوذ ۲) آستانه - دامنه نفوذ ۳) سقف - آستانه نفوذ ۴) حوزه - دامنه نفوذ
۲۲. منظور از اصطلاح شهرنشینی..... است و رشد شهرها و شهرنشینی و تغییرات فضای جغرافیایی در چه قرن آغاز شد ؟ (از جمله مهم ترین تغییرات فضای جغرافیایی)
- ۱) افزایش نسبت جمعیت شهرها به روستاهاست - قرن هیجدهم و نوزدهم
۲) افزایش نسبت شهر به شهر - قرن نوزدهم و بیست
۳) افزایش نسبت شهر به شهر - قرن شانزدهم و بیست
۴) افزایش نسبت جمعیت شهرها به روستاهاست - قرن بیستم و بیست و یک
۲۳. در سال ۱۹۵۰ میلادی تنها جمعیت جهان در شهرها زندگی می کردند. اما در نیمه سال ۲۰۱۴ میلادی جمعیت جهان ساکن شهرها بوده اند (پیشی گرفتن جمعیت شهری از روستایی از ۲۰۱۸)
- ۱) ۳۰ درصد - ۵۴ درصد ۲) ۵۵ درصد - ۳۰ درصد ۳) ۵۰ - ۷۰ ۴) ۷۰ - ۳۰
۲۴. در حالی که نرخ رشد سالیانه شهرنشینی در سایر نواحی جهان ۰/۴ درصد است در آسیا و آفریقا این رشد ۱/۵ درصد در سال است علت چیست ؟
- ۱) نرخ موالید بالا ۲) نرخ مرگ و میر پایین
۳) مهاجرت فزاینده روستائیان به شهرها ۴) مهاجرت شهر به روستا

۲۵. از مهم ترین پدیده های مربوط به تغییرات الگوی شهرنشینی در جهان است.
 ۱) افزایش شهرهای میلیونی ۲) افزایش شهرهاست ۳) کاهش شهرهاست ۴) افزایش روستاهاست

۲۶. در رابطه با تغییر الگوی مکانی شهرهای با بیش از ۵ و ۱۰ میلیون نفر در جهان کدام گزینه صحیح است؟
 ۱) تنها در نیمکره جنوبی و در امریکای جنوبی و اروپا و ژاپن وجود داشتند.
 ۲) تا چند دهه پیش تنها در نیمکره شمالی و در امریکای شمالی و اروپا و ژاپن وجود داشتند اما امروزه آسیا، امریکای لاتین و آفریقا مشاهده با رشد شهرهای میلیونی روبه رو شده اند.
 ۳) تا چند دهه پیش، چنین شهرهایی فقط در نیمکره شمالی و در امریکای جنوبی و اروپا و ژاپن وجود داشتند اما امروزه آسیا، امریکای لاتین و استرالیا با رشد شهرهای میلیونی روبه رو شده اند.
 ۴) تا چند دهه پیش تنها در آسیا، امریکای لاتین و آفریقا مشاهده با رشد شهرهای میلیونی روبه رو شده اند.

۲۷. کدام گزینه با دیگر گزینه ها هم خوانی ندارد؟

۱) متروپل ۲) مادر شهر ۳) مگالاپلیس ۴) کلان شهر

۲۸. بزرگ ترین و مهم ترین شهر یک ناحیه، استان یا یک کشور است. پایتخت یا شهر اصلی یک ناحیه به عنوان مرکز حکومتی، مذهبی، تجاری و که بر سایر سکونتگاه ها برتری دارد اشاره به کدام گزینه دارد؟

۱) متروپل ۲) حومه شهر ۳) مگالاپلیس ۴) پایتخت

۲۹. کلان شهر ترجمه و معادل واژه بوده و به شهرهای بالای اطلاق می شود.

۱) mega - یک میلیون ۲) mega - ده میلیون ۳) megacity - ده میلیون ۴) megacity - یک میلیون

۳۰. بر طبق مصوبه به مادر شهرهایی که بالای جمعیت داشته باشند مانند تهران، مشهد، اصفهان، کرج، قم و کلان شهر گفته می شود.

۱) شورای شهر - یک میلیون ۲) شورای شهرسازی - ده میلیون
 ۳) شورای معماری و شهر - ده میلیون ۴) شورای عالی معماری و شهرسازی - یک میلیون

۳۱. به بخش های پیرامونی یک شهر می گویند و در پیرامون برخی از مادرشهرها، شهرها و شهرک های پدید آمده اند.

۱) متروپل (کلان شهر) - صنعتی ۲) حومه - اقماری
 ۳) مگالاپلیس - کارگاهی ۴) پایتخت - فقیرنشین و مرفه نشین

۳۲. افزایش جمعیت مادر شهرها و گسترش حومه های آنها به تدریج منطقه های با عنوان منطقه به وجود آورده است. برخی مگالاپلیس را منطقه نامیده اند.

۱) مادر شهری - ابرشهر ۲) حومه شهر - کلان شهر ۳) مگالاپلیس - متروپل ۴) پایتخت - ابرشهری

۳۳. در نتیجه گسترش فوق العاده زیاد دو یا چند مادر شهر در امتداد مسیرهای ارتباطی و حمل و نقل، زنجیره ای از مادر شهرها یا کلان شهرها پدید آمده اند که به آنها گفته می شود و زمانی که حومه ها و شهرک های اقماری یک مادر شهر با حومه ها و شهرک های مادر شهر دیگر پیوند می خورد به وجود می آید.

۱) متروپل - مگالاپلیس ۲) حومه شهر ۳) مگالاپلیس - مگالاپلیس ۴) کلان شهر - حومه شهر

سوالات شبیه ساز کنکور

۳۴. شکل این یک سکونتگاه از مدل است.

۱) طولی و کشیده
 ۲) میدانگاهی، هسته ای و متمرکز
 ۳) پلکانی
 ۴) پراکنده

۳۵. شکل سکونتگاهی در تصویر زیر به چه صورتی است؟

۱) طولی و کشیده
 ۲) میدانگاهی، هسته ای و متمرکز
 ۳) پلکانی
 ۴) پراکنده

۳۶. شکل سکونتگاهی در تصویر زیر بیشتر در کدام نواحی ایران قابل رویت است؟

- ۱ نواحی مرکزی
- ۲ نواحی کوهستانی
- ۳ نواحی شمالی
- ۴ نواحی شرقی

۳۷. شکل سکونتگاهی در تصویر زیر بیشتر در کدام نواحی ایران قابل رویت است؟

- ۱ نواحی مرکزی
- ۲ نواحی کوهستانی
- ۳ نواحی شمالی
- ۴ نواحی شرقی

۳۸. شکل سکونتگاهی در تصویر زیر بیشتر در کدام نواحی ایران قابل رویت است؟

- ۱ نواحی مرکزی
- ۲ نواحی کوهستانی
- ۳ نواحی شمالی
- ۴ نواحی شرقی

۳۹. سکونتگاهی که در تصویر مشاهده می شود یک سکونتگاه از مدل است.

- ۱ طولی و کشیده
- ۲ میدانگاهی، هسته ای و متمرکز
- ۳ پلکانی
- ۴ پراکنده

۴۰. با توجه به نقشه و آنچه که شاهدیم شهر اهواز در کنار رودخانه کارون و در محل تقاطع راه های آبی، جاده ای و راه آهن قرار گرفته این عوامل باعث خلق موقعیت شده است.

- ۱ چهار راهی
- ۲ ارتباطی
- ۳ تجاری
- ۴ دریایی

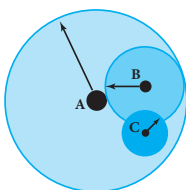
۴۱. با توجه به شکل با افزایش تعداد جمعیت در نمودار سلسله مراتبی شاهد هستیم.

- ۱ کاهش تعداد و تنوع خدمات
- ۲ افزایش تعداد و تنوع خدمات
- ۳ افزایش خدمات
- ۴ کاهش خدمات

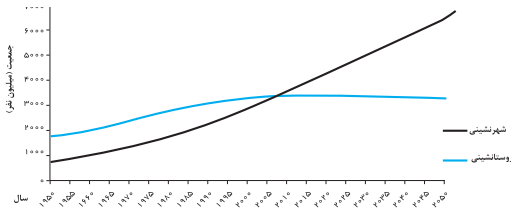

۴۲. با توجه به بحث سکونتگاه ها شکل زیر بیان کننده کدام مفهوم بود؟

- ۱ دامنه نفوذ
- ۲ آستانه نفوذ
- ۳ سقف نفوذ
- ۴ حوزه نفوذ

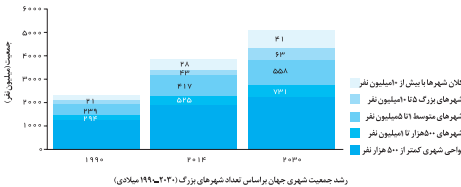

۴۳. بر طبق نمودار نسبت جمعیت شهر به روستا تا سال ۲۰۵۰ پیش بینی می شود به برسد.

- ۱ ۳۰ درصد
- ۲ ۵۰ درصد
- ۳ ۵۵ درصد
- ۴ ۷۰ درصد

۴۴. با توجه به نمودار زیر کدام گزینه درست است؟

رشد جمعیت شهری جهان بر اساس تعداد شهرهای بزرگ (۲۰۳۰ تا ۱۹۹۰ میلادی)

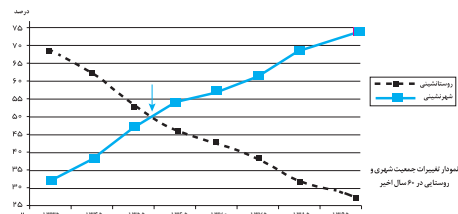
- ۱ نمودار روبه‌رو افزایش شهرهای میلیونی را در سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۱۴ و پیش‌بینی آنها را در سال ۲۰۳۰ میلادی نشان می‌دهد.
- ۲ نمودار روبه‌رو کاهش شهرهای میلیونی را در سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۱۴ و پیش‌بینی آنها را در سال ۲۰۳۰ میلادی نشان می‌دهد.
- ۳ نمودار روبه‌رو افزایش شهرهای میلیونی را در سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۱۴ و پیش‌بینی آنها را در سال ۱۹۹۰ میلادی نشان می‌دهد.
- ۴ نمودار روبه‌رو افزایش شهرهای کوچک را در سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۱۴ و پیش‌بینی آنها را در سال ۲۰۳۰ میلادی نشان می‌دهد.

۴۵. تصویر بیانگر چیست؟

- ۱ چرخه مواد
- ۲ چرخه کالا
- ۳ چرخه روابط تجاری
- ۴ روابط متقابل شهر و روستا

۴۶. کدام گزینه در ارتباط با نمودار زیر درست است؟

- ۱ افزایش جمعیت حومه‌ها
- ۲ افزایش جمعیت روستاها
- ۳ برابری جمعیت روستا و شهرها
- ۴ کاهش جمعیت روستا به شهرها

۴۷. تمرکز و انبوهی جمعیت شهری، تمرکز مؤسسات مالی و پولی، تمرکز صنایع دانش بنیان و فراوانی آمد و شد بین شهرها با انواع وسایل حمل و نقل زمینی و هوایی از ویژگی‌های است.

- ۱ متروپل
- ۲ حومه شهر
- ۳ مگالاپلیس
- ۴ کلان شهر

۴۸. از اولین مگالاپلیس های جهان

- ۱ مگالاپلیس شمال شرق ایالت متحده آمریکا (از بستن تا واشنگتن) و مگالاپلیس ژاپن (توکیو — یوکوهاما)
- ۲ مگالاپلیس شمال غرب ایالت متحده آمریکا (از بستن تا واشنگتن) و مگالاپلیس ژاپن (توکیو — یوکوهاما)
- ۳ متروپل شمال شرق ایالت متحده آمریکا (از بستن تا نیویورک) و مگالاپلیس ژاپن (توکیو — یوکوهاما)
- ۴ مگالاپلیس شمال شرق ایالت متحده آمریکا (از بستن تا واشنگتن) و متروپل ژاپن (توکیو — یوکوهاما)

۴۹. در سده نوزدهم و نیمه اول قرن بیستم در کشورهای توسعه یافته صنعتی اروپا و آمریکای شمالی به دنبال توسعه صنایع کارخانه‌ها مهاجرت از رخ داد.

- ۱ شهرها به روستاها
- ۲ روستاها به شهرها
- ۳ شهر کوچک به بزرگ
- ۴ روستا به روستا

۵۰. در برخی کشورها مانند آلمان روستاییان برای دریافت دستمزد بیشتر به طور نیمه وقت در شهرها کار می‌کردند و بخشی از وقت خود را به کار در مزارع اختصاص می‌دادند که به مشهور شده بودند.

- ۱ زارعان نیمه وقت
- ۲ زارعان وقت
- ۳ زارعان تمام وقت
- ۴ زارعان شهری

۵۱. با ورود کشورهای آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین به دوره صنعتی شدن مهاجرت‌های فزاینده از در این نواحی نیز وقوع پیوست.

- ۱ شهرها به روستاها
- ۲ روستاها به شهرها
- ۳ شهر کوچک به بزرگ
- ۴ روستا به روستا

۵۲. با بروز تحولات صنعتی و ورود کشورها به عصر نوسازی (مدرنیزاسیون)، نفوذ شهرها در روستاها افزایش یافت. به روندی اقتصادی و اجتماعی است که طی آن شیوه‌های زندگی، رفتار و عملکردها، ارزش‌ها و مظاهر شهری در روستاها و بین روستانشینان رواج می‌یابد..... گفته می‌شود.

۱) شهرگرایی - شهرگرایی ۲) شهرگریزی - نوگرایی ۳) نوگرایی - شهرگرایی ۴) شهرنشینی - شهرنشینی

۵۳. در بحث روابط متقابل شهر و روستا بیشتر نظریه‌ها به میان شهر و روستا تأکید شده است.

۱) برابری ۲) برابری‌های متقابل ۳) نابرابری یکسان ۴) نابرابری

۵۴. کدام گزینه در ارتباط با افزایش جمعیت شهری درست است؟

۱) مهاجرت از شهر به شهر و شهر و روستا به شهر جهت اشتغال
۲) تفاوت نرخ مرگ و میر و مولید و مهاجرت شهر به روستا
۳) رشد مولید، مهاجرت روستا به شهر و ادغام روستا به شهر یا تبدیل به شهر
۴) کاهش مرگ و میر، مهاجرت شهر به روستا، تبدیل روستا به شهر و ادغام روستا به شهر

۵۵. کدام یک با سایر گزینه‌ها مترادف نیست؟

۱) جایگاه ۲) مقر ۳) موقع مطلق ۴) مکان

۵۶. به وضعیت یک شهر نسبت به ناهموازی‌های اطراف، راه‌های ارتباطی و مواد اولیه موجود در آن ناحیه چه می‌گویند؟

۱) موقع استراتژی ۲) موقع مطلق ۳) موقع ریاضی ۴) موقع نسبی

۵۷. توسعه یک شهر به آن شهر بستگی دارد.

۱) میزان جمعیت ۲) موقع نسبی ۳) موقعیت ۴) موقع مطلق

۵۸. کدام یک در شکل‌گیری اولین شهرها مؤثر بود؟

۱) توسعه تجارت و داد و ستد ۲) افزایش جمعیت روستاها
۳) افزایش سطح رفاه مردم ۴) وجود عوامل طبیعی مناسب در پیرامون شهر

۵۹. کدام یک به شدت بر توسعه شهر اثر می‌گذارد؟

۱) ساختار زمین‌شناسی مناسب ۲) موقعیت دفاعی مناسب
۳) راه‌های ارتباطی و حمل و نقل ۴) خاک حاصلخیز و ذخایر غذایی

۶۰. کدام یک موجب از بین رفتن اعتبار و موقعیت سابق یک شهر نمی‌شود؟

۱) تغییرات آب و هوایی ۲) کاهش منابع معدنی
۳) یک رویداد سیاسی و تاریخی ۴) قرار گرفتن در مدخل دره

۶۱. متداول‌ترین ملاک تشخیص شهر از روستا کدام است؟

۱) فرهنگی و اجتماعی ۲) خدمات و تسهیلات ۳) اقتصادی ۴) جمعیتی

۶۲. فشردگی خانه‌ها و مغازه‌ها در شهرها در کدام یک از ملاک‌های تشخیص شهر از روستا مورد بررسی قرار می‌گیرد؟

۱) فضای سکونت ۲) کاربری زمین ۳) فرهنگی و اجتماعی ۴) خدمات و تسهیلات

۶۳. یکی از عوامل مهم افزایش جمعیت شهری در ایران مهاجرت از بوده است و حد نصاب تبدیل روستا به شهر و تاسیس شهرداری در ایران توسط وزارت کشور در شرایط کنونی..... است.

۱) شهرها به روستاها - پنج هزار ۲) روستاها به شهرها - ده هزار
۳) شهر کوچک به بزرگ - ده هزار ۴) روستا به روستا - پنج هزار

۶۴. تا سال ۱۳۳۵ مهاجرت از روستاها به شهرها به کندی صورت می‌گرفت و محصولات کشاورزی بخش عمده تولیدات داخلی را تشکیل می‌داد. این دوره به دوره معروف است.

۱) شهرگرایی ۲) شهرگریزی ۳) شهرنشینی ۴) شهرنشینی کند

۶۵. اصلاحات ارضی به معنای و از چه زمانی در بسیاری از روستاها شکل گرفت؟

۱) توزیع مجدد زمین به نفع دهقانان کوچک - در سال‌های ۱۹۷۰ - ۱۹۵۰
۲) کاربری اراضی - بعد از جنگ جهانی اول و دوم
۳) انقلاب سفید - بعد از انقلاب صنعتی
۴) توزیع مجدد زمین به نفع دهقانان کوچک - از سال ۱۳۴۱

۶۶. اصلاحات ارضی در کشور ایران به چه دلیل موفقیت‌آمیز نبوده است؟
- ۱ عدم حمایت دولت از کشاورزان
۲ تقسیم زمین بین کشاورزان
۳ نداشتن مهارت و تخصص
۴ مهاجرت روستائیان
۶۷. نتیجه اصلاحات ارضی در ایران مهاجرت..... شدت گرفت و پس از انقلاب اسلامی نیز مهاجرت از ادامه یافت.
- ۱ شهرها به روستاها- شهرها به روستاها
۲ روستاها به شهرها - روستا و شهر کوچک به بزرگ
۳ شهر کوچک به بزرگ- روستا و شهر کوچک به بزرگ
۴ روستا به روستا- روستاهای کوچک به شهرها
۶۸. جمعیت مادرشهر ملی ایران همواره بیش از دو برابر دومین شهر پرجمعیت ایران یعنی بوده است .
- ۱ مشهد
۲ تبریز
۳ اصفهان
۴ اهواز

سوالات کنکور

۶۹. در کاهش اعتبار و سکونتگاه‌های شهری چه عاملی تأثیر گذار است؟ سراسری - ۹۲
- ۱ کاهش منابع معدنی
۲ تغییرات محیط پیرامون
۳ پایین آمدن سطح زندگی مردم
۴ استفاده از مصالح ارزان قیمت
۷۰. در اسپانیا ملاک تشخیص شهر از روستا چیست؟ سراسری - ۹۳
- ۱ سکونتگاه با ۱۰۰۰۰ نفر جمعیت شهر محسوب می‌شود.
۲ سکونتگاهی با ۲۰۰۰ نفر جمعیت شهر تلقی می‌شوند.
۳ خدماتی نظیر بیمارستان، بانک‌ها، پلیس و فروشگاه‌های بزرگ مختص شهر است.
۴ اگر ۷۵ درصد جمعیت فعال مکانی به فعالیت غیر کشاورزی جذب شوند، آن مکان شهر محسوب می‌شود.
۷۱. متروپل به کدام مورد اطلاق می‌شود؟ سراسری خارج از کشور - ۹۲
- ۱ بخش‌های بیرونی یک شهر که از نظر اشتغال و مصرف کالاها و خدمات به شهر وابسته‌اند.
۲ شهرک‌هایی که معمولاً شکل خطی یا کریدوری دارند و در حوضه‌های انواع منابع معدنی شکل می‌گیرند.
۳ شهر یا سکونتگاه اصلی یک کشور که معمولاً بر سایر سکونتگاه‌ها برتری دارد و ممکن است پایتخت یا شهر مهمی باشد.
۴ زنجیره‌ای از مادر شهرها که در اثر پیوند شهرک‌ها و حومه‌های یک مادر شهر یا شهرک‌ها و حومه‌های مادر شهر دیگر به وجود می‌آیند.

مدیریت شهر و روستا

نقشه مفهومی

اهمیت شهرها و روستاها

- شهرها و روستاها مکان سکونت، کار و فعالیت اقتصادی، روابط اجتماعی و به طور کلی محل زندگی جوامع انسانی هستند.
- مهم‌ترین مسائل و مشکلات شهرها و روستاها در دوره معاصر:
 - الف) افزایش شهرنشینی و رشد و توسعه شهرها و تمرکز زیاد جمعیت در آنها
 - ب) کاهش تدریجی روستانشینی و مهاجرت نیروی کار کشاورزی از روستاها به شهرها

تعریف:

ساماندهی و نظم بخشیدن به فضاهای جغرافیایی و توزیع متوازن، متعادل و منطقی جمعیت، فعالیت‌ها و تجهیزات و امکانات در سطح سرزمین.

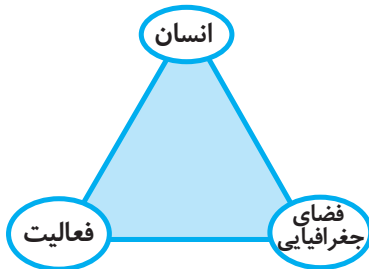
ویژگی‌های عمده برنامه آمایش سرزمین

۱- توجه به ظرفیت‌ها و توانمندی‌های همه مناطق و استان‌های کشور:

- ظرفیت‌ها و تاثیر هر منطقه در پیشرفت و توسعه عمومی کشور شناسایی می‌شود و سپس با آن، برنامه‌ریزی صورت می‌گیرد.

مثال

اینکه در کدام مناطق کشور باید بخش کشاورزی توسعه یابد یا کدام مناطق برای گسترش بازارها و مراکز تجاری مناسب‌اند.

شکل ۱.

۲- توجه به همه ابعاد توسعه:

- به همه جنبه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، دفاعی و محیطی کشور به طور هماهنگ توجه می‌شود.

۳- توجه به عدالت در توسعه:

- بین مناطق کشور از نظر دسترسی به منابع و امکانات تعادل برقرار می‌شود و به منظور تحقق عدالت اجتماعی، با توسعه نامساوی و تمرکز ثروت و سرمایه در برخی مناطق و فقر و محرومیت در مناطق دیگر مقابله می‌گردد.

۴- توزیع متوازن جمعیت:

- از تمرکز و انبوهی جمعیت در یک یا چند مادرشهر و مهاجرت بی‌رویه از روستاها و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ پیشگیری می‌شود.

۵- توجه به نیازهای حال و آینده:

- در برنامه‌ریزی‌های عمرانی مانند احداث صنایع، مراکز درمانی، دانشگاه‌ها و جاده‌ها نیازهای جمعیتی حال و آینده مناطق مختلف کشور در نظر گرفته می‌شود.

۶- توجه به حفظ محیط زیست:

- برای بهره‌مندی منطقی و خردمندانه از منابع و حفاظت از محیط زیست تأکید و به آنها توجه می‌شود.

سلسله مراتب برنامه‌ریزی توسعه فضایی در ایران

- در کشور ما سلسله مراتب برنامه‌ریزی فضایی جغرافیایی به شرح زیر است:

الف) در راس هرم، طرح جامع سرزمین و بعد از آن طرح کالبدی ملی و منطقه‌ای که حد وسط بین برنامه کلان ملی با سطوح پایین‌تر است قرار می‌گیرد. در این برنامه به ترتیب اصول و خط مشی‌های بخش‌های اقتصادی کشور شناسایی می‌شود و ارزیابی محیطی، اقتصادی، اجتماعی، در سطح منطقه انجام می‌گیرد (آمایش ملی و منطقه‌ای)

ب) در سطح میانی طرح جامع شهرستان (ناحیه‌ای) و طرح‌های مجموعه شهری (شهرهای بزرگ و ناحیه مادر شهری) وجود دارد.

ج) پایین‌ترین سطح برنامه‌ریزی مربوط به طرح جامع و تفصیلی شهرها و طرح‌های هادی شهری (برای شهرهای فاقد طرح جامع و معمولا کمتر از ۲۵ هزار نفر) و طرح‌های هادی روستایی قرار می‌گیرد.

مدیریت شهرها
هدف اصلی مدیران و برنامه‌ریزان شهری

تحقق «شهر پایدار»

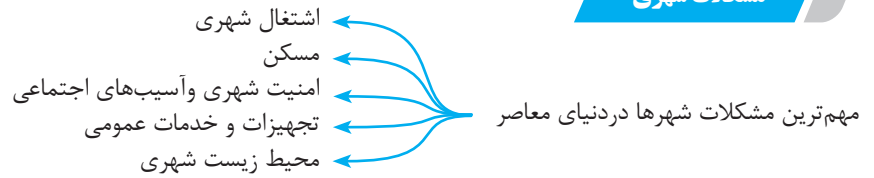
شهری است که به گونه‌ای طراحی شده که در آن نیازهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ساکنان آنها به طور مناسب و عادلانه برآورده می‌شود، بدون آنکه منافع نسل‌های آینده به خطر بیفتد و شهر و فعالیت‌های شهری کم‌ترین آثار منفی و نامطلوب را بر محیط زیست دارد.

سه رکن مورد توجه در برنامه‌ریزی‌های شهری شهر پایدار

- الف) اجتماعی - فرهنگی
- ب) اقتصادی
- ج) محیط زیست

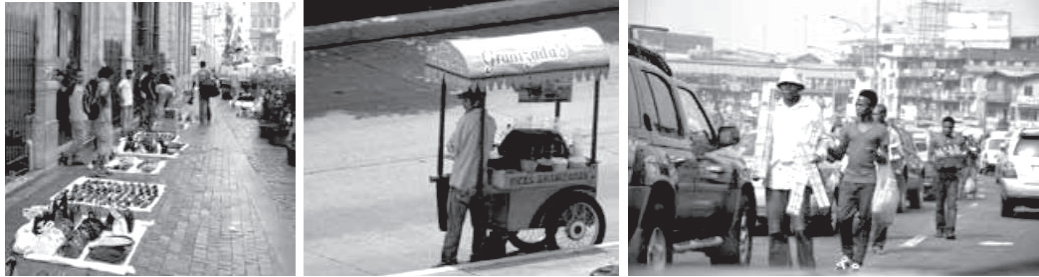

شکل ۳

اشتغال شهری

- علل وجود مشکلات مربوط به اشتغال در شهرهای بزرگ
 - افزایش طبیعی جمعیت شهری
 - افزایش در اثر مهاجرت نیروی کار به شهرها
- علل مهاجرت مردم از روستاها و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ
 - به دست آوردن شغل مناسب
 - کسب درآمد بیشتر
- علل مشغول به کار شدن مهاجران در مشاغل
 - مانند کارگر موقتی و روزمزد
 - این مهاجران عمدتاً کارگر ساده و فاقد مهارت و تخصص هستند.
 - فرصت‌های شغلی در شهر محدود است.
- دو بخش اصلی اقتصاد شهرهای بزرگ:
 - بخش رسمی
 - بخش غیررسمی

شکل ۴. بخش غیررسمی اقتصاد در شهرهای بزرگ

مهم‌ترین فعالیت‌های بخش غیررسمی اقتصاد شهرهای بزرگ

فروشنندگان دوره گرد و دستفروش‌ها، دلالان، زباله جمع‌کن‌ها، نوازندگان دوره‌گرد و کودکان کار

مهم‌ترین راهکارها برای سامان بخشیدن به مشاغل غیررسمی در شهرهای بزرگ

حمایت از کارآفرینان و ایجاد غرفه‌هایی با اجاره ارزان برای فروشنندگان دوره‌گرد، توسعه امکانات گردشگری برای جذب گردشگر و ایجاد شغل

مسکن

- عوامل ایجاد مشکل مسکن کافی و مناسب در شهرها
 - تمرکز زیاد جمعیت
 - مهاجرت گسترده به شهرها
- علل وجود فقیران شهری در شهرهای بزرگ
 - اختلاف شدید طبقاتی، نبودن عدالت اجتماعی در توزیع درآمدها
 - فقدان حمایت‌های تأمین اجتماعی توسط حکومت‌ها
- مهم‌ترین پدیده‌های ناشی از مشکل مسکن در شهرهای بزرگ
 - افراد بی‌خانمان (کارتن خواب)
 - اسکان غیررسمی یا غیرقانونی
- کارتن خواب‌ها
 - افراد بی‌خانمان (کارتن خواب) که در کنار خیابان‌ها و یا روی نیمکت پارک‌ها می‌خوابند و متأسفانه تعداد آن‌ها در حال افزایش است.
 - نمونه‌هایی از اسکان غیررسمی در حاشیه شهرهای بزرگ

حاشیه نشینی و زاغه نشینی

علل

وقتی مهاجران فقیر به شهرها وارد می‌شوند با توجه به گران بودن قیمت زمین و خانه در شهر به ساخت غیرقانونی مسکن موقتی در حاشیه و اطراف شهر می‌پردازند.

زاغه‌نشینی چیست؟

زاغه‌نشینی نوعی اسکان غیررسمی است که علاوه بر حاشیه شهر ممکن است در نقاط مختلف شهر به وجود بیاید.

مثال

در شهر مانیل در کشور فیلیپین زاغه‌ها در بخش‌های مختلف شهر پراکنده شده‌اند.

شکل ۵: زاغه‌نشینی

ویژگی‌های زاغه‌ها و زاغه‌نشینی

۱. در مصالح زاغه‌ها معمولاً از مواد ارزان قیمت مانند ضایعات آهن و حلبی و اتاقک اتومبیل و چوب و مقوا استفاده شده است.
۲. زاغه‌ها بسیار کثیف و فاقد امکانات بهداشتی و فاضلاب هستند.

۳. در نواحی حاشیه‌نشین و زاغه‌نشین میزان جرایم و بزهکاری و انحرافات اجتماعی بالاست.

درصد زاغه‌نشینی در کشورها

بر مبنای آمار بانک جهانی در سال ۲۰۱۴ میلادی کشورهای نیجریه، چاد، آنگولا، بولیوی و اکوادور، افغانستان، بنگلادش، کامبوج و فیلیپین بالاترین درصد زاغه‌نشینی را در شهرها داشته‌اند همچنین در برخی شهرها مانند کلکته هند هزاران نفر شب هنگام جایی برای خواب و استراحت ندارند و در خیابان‌ها و ایستگاه‌های قطار و محوطه ساختمان‌های عمومی می‌خوابند.

مهم‌ترین طرح‌های اجرا شده در بعضی کشورها در جهت تأمین مسکن گروه‌های فقیر شهری

۱. اجرای طرح‌های ساخت مسکن ارزان قیمت.
۲. اعطای وام مسکن و نظایر آن از سوی حکومت مرکزی و حکمرانی محلی (مدیریت شهری)

امنیت شهری و آسیب‌های اجتماعی

نواحی مهم شهرهای بزرگ که انحرافات و کج‌روی‌های اجتماعی بیشتر است.

در نواحی حاشیه‌نشین و حومه‌های فقیرنشین شهرهای بزرگ.

مهم‌ترین انحرافات اجتماعی در شهرهای بزرگ

سرقت و خشونت، اعتیاد، طلاق و وندالیسم شهری

وندالیسم شهری چیست؟

تعریف:

خسارت وارد کردن به اموال عمومی، بناها و آثار فرهنگی

- مهم‌ترین مکان‌های جرم خیز و فاقد امنیت در شهرهای بزرگ
 - ← زاغه‌ها، ساختمان‌های متروکه که برخی محله‌های قدیمی و فرسوده
 - ← مناطقی که در شب نور کافی ندارند.
 - ← افزایش نظارت و نصب دوربین‌های مدار بسته در نقاط مختلف شهر

- مهم‌ترین اقدامات مناسب در جهت مقابله با آسیب‌های اجتماعی و افزایش امنیت در شهرهای بزرگ
 - ← بهبود روشنایی معابر
 - ← بازسازی محله‌های فرسوده و مخروبه
 - ← برطرف‌شدن علل و ریشه‌های آسیب‌ها مانند فقر و بی‌کاری
 - ← آموزش عمومی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای شهروندان

تجهیزات و خدمات عمومی

